

ശ്രീഃ  
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ  
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ  
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര  
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ത്രിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ॥

*This document has been prepared by*

*Sunder Kidāmbi*

*with the blessings of*

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

*His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam*

ശ്രീഃ  
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ  
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ  
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര  
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

## ॥ ത്രിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ॥

ഭരതേന കൈകേയോ ധിക്കാരണം താം പ്രതി മഹതോ രോഷസ്യ  
പ്രകടനം ച

ശ്രുത്വാ ച സ പിതൂർവൃത്തം  
ഭ്രാതരൗ ച വിവാസിതൗ |  
ഭരതോ ദുഃഖസന്തപ്ത  
ഇദം വചനമബ്രവീത് || 2.73.1 ||

കിം നു കാർയം ഹതസ്യേഹ  
മമ രാജ്യേന ശോചതഃ |  
വിഹീനസ്യാഥ പിത്രോ ച  
ഭ്രാത്രോ പിതൃസമേന ച || 2.73.2 ||

ദുഃഖേ മേ ദുഃഖമകരോ -  
ർവ്രണേ ക്ഷാരമിവാദദാഃ |  
രാജാനം പ്രേതഭാവസ്ഥം  
കൃത്വാ രാമം ച താപസം || 2.73.3 ||

കുലസ്യ ത്വമഭാവായ  
കാലരാത്രിരിവാഗതാ |

അംഗാരമുപഗൃഹ്യ സ്മ

പിതാ മേ നാവബുദ്ധവാൻ || 2.73.4 ||

മൃത്യുമാപാദിതോ രാജാ

ത്വയാ മേ പാപദർശിനി |

സുഖം പരിഹൃതം മോഹാത്

കുലേന്ദ്രിസ്മിൻ കുലപാംസനി || 2.73.5 ||

ത്വാം പ്രാപ്യ ഹി പിതാ മേദ്ര്യ

സത്യസന്ധോ മഹായശാഃ |

തീവ്രദുഃഖാഭിസന്തപ്തോ

വൃത്തോ ദശരഥോ നൃപഃ || 2.73.6 ||

വിനാശിതോ മഹാരാജഃ

പിതാ മേ ധർമവത്സലഃ |

കസ്മാത് പ്രവ്രാജിതോ രാമഃ

കസ്മാദേവ വനം ഗതഃ || 2.73.7 ||

കൗസൽയാ ച സുമിത്രാ ച

പുത്രശോകാഭിപീഡിതേ |

ദുഷ്കരം യദി ജീവേതാം

പ്രാപ്യ ത്വാം ജനനീം മമ || 2.73.8 ||

നന്വാർയോപി ച ധർമാത്മാ

ത്വയി വൃത്തിമനുത്തമാം |

വർതതേ ഗുരുവൃത്തിജ്ഞോ

യഥാ മാതരി വർതതേ || 2.73.9 ||

തഥാ ജ്യേഷ്ഠാ ഹി മേ മാതാ

കൗസൽയാ ദീർഘദർശിനീ |

ത്വയി ധർമം സമാസ്ഥായ  
ഭഗീന്യാമിവ വർതതേ || 2.73.10 ||

തസ്യാഃ പുത്രം മഹാത്മാനം  
ചീരവൽകലവാസസം |  
പ്രസ്ഥാപ്യ വനവാസായ  
കഥം പാപേ ന ശോചസേ || 2.73.11 ||

അപാപദർശിനം ശൂരം  
കൃതാത്മാനം യശസ്വിനം |  
പ്രവ്രാജ്യ ചീരവസനം  
കിം നു പശ്യസി കാരണം || 2.73.12 ||

ലുബ്ധായാ വിദിതോ മന്യേ  
ന ത്വേഹം രാഘവം യഥാ |  
തഥാ ഹ്യനർഥോ രാജ്യാർഥം  
ത്വയാ്നീതോ മഹാനയം || 2.73.13 ||

അഹം ഹി പുരുഷവ്യാഘ്രാ -  
വപശ്യൻ രാമലക്ഷ്മണൗ |  
കേന ശക്തിപ്രഭാവേണ  
രാജ്യം രക്ഷിതുമുത്സഹേ || 2.73.14 ||

തം ഹി നിത്യം മഹാരാജോ  
ബലവന്തം മഹൗജസം |  
ഉപാശ്രിതോഭൂദ് ധർമാത്മാ  
മേരുർമേരുവനം യഥാ || 2.73.15 ||

സോഹം കഥമിമം ഭാരം  
മഹാധൂർയസമുദ്യതം |

ദമ്യോ ധുരമിവാസാദ്യ

സഹേയം കേന ചൗജസാ || 2.73.16 ||

അഥവാ മേ ദവേച്ഛകൃതി -

ർയോഗൈർബുദ്ധിബലേന വാ |

സകാമാം ന കരിഷ്യാമി

ത്യാമഹം പുത്രഗർഭിനീം || 2.73.17 ||

ന മേ വികാങ്ഷാ ജായേത

ത്യക്തും ത്യാം പാപനിശ്ചയാം |

യദി രാമസ്യ നാവേക്ഷാ

ത്വയി സ്യാൻമാത്യവത് സദാ || 2.73.18 ||

ഉത്പന്നാ തു കഥം ബുദ്ധി -

സ്തവേയം പാപദർശിനീ |

സാധുചാരിത്രവിഭ്രഷ്ടേ

പൂർവേഷാം നോ വിഗർഹിതാ || 2.73.19 ||

അസ്മിൻ കുലേ ഹി സർവേഷാം

ജ്യേഷ്ഠോ രാജ്യഭിഷിച്യതേ |

അപരേ ഭ്രാതരസ്തസ്മിൻ

പ്രവർത്തന്തേ സമാഹിതാഃ || 2.73.20 ||

ന ഹി മന്യേ നൃശംസേ ത്വം

രാജധർമ്മവേക്ഷസേ |

ഗതിം വാ ന വിജാനാസി

രാജവൃത്തസ്യ ശാശ്വതീം || 2.73.21 ||

സതതം രാജപുത്രേഷു

ജ്യേഷ്ഠോ രാജാഭിഷിച്യതേ |

രാജ്ഞാമേതത് സമം തത് സ്യാ -

ദിക്ഷ്യാകുണാം വിശേഷതഃ || 2.73.22 ||

തേഷാം ധർമൈകരക്ഷാണാം

കുലചാരിത്രശോഭിനാം |

അദ്യ ചാരിത്രശൗരീര്യം

ത്വാം പ്രാപ്യ വിനിവർതിതം || 2.73.23 ||

തവാപി സുമഹാഭാഗേ

ജനേന്ദ്രകുലപൂർവകേ |

ബുദ്ധിമോഹഃ കഥമയം

സംഭൂതസ്ത്വയി ഗർഹിതഃ || 2.73.24 ||

ന തു കാമം കരിഷ്യാമി

തവാഹം പാപനിശ്ചയേ |

യയാ വ്യസനമാരബ്ധം

ജീവിതാന്തകരം മമ || 2.73.25 ||

ഏഷ ത്വിദാനീമേവാഹ -

മപ്രിയാർഥം തവാനുലം |

നിവർതയിഷ്യാമി വനാദ്

ഭ്രാതരം സ്വജനപ്രിയം || 2.73.26 ||

നിവർതയിത്വാ രാമം ച തസ്യാഹം ദീപ്തതേജസഃ |

ദാസഭൂതോ ഭവിഷ്യാമി സുസ്ഥിതേനാന്തരാത്മനാ || 2.73.27 ||

ഇത്യേവമുക്ത്വാ ഭരതോ മഹാത്മാ

പ്രിയേതരൈർവാക്യഗണൈസ്തുദംസ്താം |

ശോകാർദിതശ്ചാപി നന്നാദ ഭൂയഃ

സിംഹോ യഥാ മന്ദരകന്ദസ്ഥഃ || 2.73.28 ||

॥ ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ  
അയോധ്യാകാണ്ഡേ ത്രിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ॥